Mavzu:„O'ZBEKISTONDA INKLYUZIV TA'LIM''. MAQSAD,VAZIFALARI VA MUOMMOLARI.

Raximova ZebixonRavshan qizi.
Toshkent Kimyo Xalqaro Unversiteti
Maxsus Pedagogika yo'nalishi
Magistratura 1-bosqich talabasi.

ANNOTATSIYA.

Ushbu maqolada O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratish, ularni umumta'lim muassasalariga jalb etish hamda ta'lim sifatini oshirish masalalari yoritiladi. Shuningdek, inklyuziv ta'limning huquqiy asoslari, mavjud muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi.

This article discusses the development of inclusive education in Uzbekistan, the creation of equal opportunities for children with special educational needs, their integration into mainstream educational institutions, and ways to improve the quality of education. It also examines the legal framework of inclusive education, existing challenges, and possible solutions to overcome them.

KALIT SO'ZLAR: inklyuziv ta'lim, integratsiya,ta'lim alohida ta'lim extiyojlariga ega bolalar,nogironligi bo'lgan shaxslar,pedagogik moslashuv,ta'lim sifati.

KIRISH.

Inklyuziv ta'lim nima?- barcha bolalarga, jumladan, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ham teng imkoniyatlar yaratish, ularning birgalikda ta'lim olishi va rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan ta'lim tizimidir.

O‘zbekistonda inklyuziv ta’limning asosiy maqsadi — har bir bolaning qobiliyati, ehtiyoji va individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda sifatli ta’lim olishi uchun sharoit yaratishdir. Bu yondashuv nogironligi bo‘lgan bolalarning jamiyatga moslashishi, tengdoshlari bilan muloqot qilishi va o‘z salohiyatini namoyon etishiga yordam beradi.

Inklyuziv ta’lim faqat nogironligi bo‘lgan bolalarni umumta’lim maktablariga qabul qilish bilan cheklanmaydi. U ta’lim jarayonini bolaning ehtiyojlariga moslashtirish, pedagogik yordam ko‘rsatish, zarur o‘quv vositalaridan foydalanish va tengdoshlar o‘rtasida o‘zaro hurmatni shakllantirishni ham o‘z ichiga oladi.

Bunday ta’lim tizimi alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarning bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, boshqa o‘quvchilarda mehr-oqibat, bag‘rikenglik, hamkorlik va insoniy qadriyatlarga hurmat tuyg‘ularini shakllantiradi.

O‘zbekistonda inklyuziv ta’limning huquqiy asoslari:

Mamlakatimizda inklyuziv ta’lim bir qator qonun va qarorlar asosida rivojlantirilmoqda.

- O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 50-moddasi — alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalar uchun ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’lim va tarbiyani ta’minlashni belgilaydi.

-2020-yil 23-sentabrdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-son Qonun, 20-modda — inklyuziv ta’limning huquqiy asoslarini belgilaydi.

-2021-yil 12-oktabrdagi 638-son qaror — umumiy o‘rta ta’lim maktablarida inklyuziv ta’limni tashkil etish tartibini belgilaydi.

-2025-yil 24-dekabrdagi 818-son qaror — alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni qo‘llab-quvvatlash, inklyuziv-resurs maktablari va markazlarini tashkil etish bo‘yicha yangi chora-tadbirlarni nazarda tutadi.

Inklyuziv ta’lim qanday tashkil etiladi?

O‘zbekistonda alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar uchun quyidagi imkoniyatlar mavjud:

Umumta’lim maktablaridagi inklyuziv sinflar — bolalar boshqa tengdoshlari bilan birga ta’lim oladi.

Boshlang‘ich tayanch korreksion sinflar — o‘quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirilgan ta’lim tashkil etiladi.

Ixtisoslashtirilgan maktablar — maxsus pedagogik yordamga ehtiyoj sezadigan bolalar uchun ta’lim beradi.

Inklyuziv-resurs markazlari — pedagoglarga metodik yordam ko‘rsatish, bolalarning rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash va individual ta’lim rejalarini ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Inklyuziv ta’limni joriy etishdagi muammolar

Erishilayotgan natijalarga qaramay, inklyuziv ta’limni samarali tashkil etishda ayrim muammolar mavjud. Birinchi navbatda, barcha maktab binolari ham alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalar uchun to‘liq moslashtirilmagan. Panduslar, qulay sanitariya xonalari, maxsus jihozlar va moslashtirilgan o‘quv materiallarining yetishmasligi ta’lim olish jarayonini qiyinlashtirishi mumkin.

Ikkinchidan, inklyuziv ta’lim bo‘yicha yetarli bilim va tajribaga ega pedagoglar sonini oshirish zarur. O‘qituvchilar turli ehtiyojlarga ega o‘quvchilar bilan ishlash, individual ta’lim rejalarini ishlab chiqish va zamonaviy pedagogik metodlardan foydalanish bo‘yicha muntazam tayyorgarlikdan o‘tishlari lozim.

Uchinchidan, jamiyatda inklyuziv ta’limga oid tushuncha va qarashlarni rivojlantirish muhimdir. Ayrim hollarda noto‘g‘ri tasavvurlar, befarqlik yoki kamsituvchi munosabat bolalarning ta’lim muhitiga moslashishiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli ota-onalar, pedagoglar va keng jamoatchilik o‘rtasida tushuntirish ishlarini olib borish zarur.

Inklyuziv ta’limni takomillashtirish yo‘llari.

O‘zbekistonda inklyuziv ta’lim samaradorligini oshirish uchun bir qator yo‘nalishlarga e’tibor qaratish lozim:

1.Ta’lim muassasalarining infratuzilmasini yaxshilash. Maktab binolarini qulay kirish yo‘laklari, panduslar, maxsus sanitariya xonalari va zarur texnik vositalar bilan ta’minlash kerak.

2.Pedagoglar malakasini oshirish. O‘qituvchilar uchun inklyuziv ta’lim metodikasi, individual yondashuv va maxsus pedagogika bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlarni kengaytirish zarur.

3.Individual ta’lim dasturlarini ishlab chiqish. Har bir bolaning imkoniyati va ehtiyojidan kelib chiqib, o‘quv materiallari, topshiriqlar va baholash usullarini moslashtirish muhim.

4.Oila va maktab hamkorligini kuchaytirish. Ota-onalar, o‘qituvchilar, psixologlar va maxsus pedagoglar o‘rtasida muntazam hamkorlik yo‘lga qo‘yilishi kerak.

5.Jamiyatda bag‘rikenglikni rivojlantirish. Bolalarga bir-birining farqlarini hurmat qilish, o‘zaro yordam berish va teng munosabatda bo‘lish qadriyatlarini singdirish lozim.

6.Raqamli va maxsus ta’lim vositalaridan foydalanish. Audio darsliklar, subtitrlar, yirik shriftli materiallar va boshqa moslashtirilgan resurslar ta’lim imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin.

O‘zbekistonda inklyuziv ta’limning muammolari.

O‘zbekistonda inklyuziv ta’limni rivojlantirishga katta e’tibor qaratilayotgan bo‘lsa-da, uni amaliyotga samarali joriy etishda bir qator muammolar mavjud. Ushbu muammolar alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarning sifatli bilim olishi, ijtimoiy hayotga moslashishi va o‘z qobiliyatlarini namoyon etishiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

1. Ta’lim muassasalarining moddiy-texnik sharoitlari yetarli emasligi. Ayrim maktablarda panduslar, maxsus hojatxonalar, liftlar va harakatlanishni yengillashtiruvchi vositalar mavjud emas. Bu esa jismoniy imkoniyati cheklangan bolalarning maktabga erkin kirib-chiqishi va ta’lim jarayonida qatnashishini qiyinlashtiradi.

2. Malakali pedagoglar yetishmasligi. Inklyuziv ta’limda o‘qituvchilardan maxsus pedagogik bilim, individual yondashuv va zamonaviy ta’lim metodlarini bilish talab etiladi. Biroq barcha pedagoglar ham alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalar bilan ishlash bo‘yicha yetarli tajribaga ega emas.

3. Maxsus o‘quv materiallari va vositalarining kamligi. Brayl yozuvidagi darsliklar, audio materiallar, imo-ishora tilidagi resurslar hamda moslashtirilgan o‘quv qo‘llanmalarining yetishmasligi ayrim bolalarning darslarni to‘liq o‘zlashtirishiga to‘sqinlik qilishi mumkin.

4. Jamiyatdagi noto‘g‘ri qarashlar va stereotiplar. Ba’zi ota-onalar yoki jamiyat vakillari inklyuziv ta’limning mazmunini to‘liq tushunmasligi mumkin. Natijada alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarga nisbatan salbiy munosabat, kamsitish yoki ularni boshqa bolalardan ajratishga intilish holatlari yuzaga kelishi ehtimoli mavjud.

5. Sinflarda o‘quvchilar sonining ko‘pligi. O‘quvchilar soni ko‘p bo‘lgan sinflarda har bir bolaning individual ehtiyojiga mos ravishda e’tibor berish qiyinlashadi. O‘qituvchi barcha o‘quvchilarga birdek sifatli ta’lim berishda qo‘shimcha qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin.

6. Psixologik va ijtimoiy moslashuv muammolari. Ayrim bolalar tengdoshlari bilan muloqot qilishda, jamoaga qo‘shilishda yoki o‘ziga bo‘lgan ishonchni shakllantirishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Bunday vaziyatlarda maktab psixologi, sinf rahbari va ota-onalarning hamkorligi muhim ahamiyatga ega.

7. Ota-onalar va maktab o‘rtasidagi hamkorlikning yetarli emasligi. Inklyuziv ta’lim samarali bo‘lishi uchun ota-onalar, o‘qituvchilar, psixologlar va maxsus pedagoglar o‘zaro hamkorlik qilishi kerak. Hamkorlik sust bo‘lsa, bolaning ta’limdagi ehtiyojlarini aniqlash va unga kerakli yordamni ko‘rsatish qiyinlashadi.

8. Hududlar o‘rtasidagi imkoniyatlar farqi. Yirik shaharlardagi ayrim ta’lim muassasalari bilan chekka hududlardagi maktablar o‘rtasida maxsus mutaxassislar, ta’lim vositalari va moslashtirilgan infratuzilma bo‘yicha farqlar bo‘lishi mumkin. Bu barcha bolalar uchun teng ta’lim imkoniyatlarini yaratishni murakkablashtiradi.

Muammolarni bartaraf etish yo‘llari

O‘zbekistonda inklyuziv ta’limni takomillashtirish uchun maktablarning moddiy-texnik bazasini yaxshilash, pedagoglar malakasini muntazam oshirish, maxsus ta’lim resurslarini ko‘paytirish va jamiyatda bag‘rikenglikni rivojlantirish zarur. Shuningdek, har bir bolaning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta’lim dasturlarini moslashtirish, maktab psixologlari faoliyatini kuchaytirish va ota-onalar bilan hamkorlikni mustahkamlash lozim.

XULOSA.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda inklyuziv ta’limni rivojlantirish zamonaviy ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Inklyuziv ta’lim barcha bolalarga, jumladan, alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarga ham teng imkoniyatlar yaratish, ularning bilim olishi va jamiyatga moslashishini ta’minlashga xizmat qiladi. Biroq maktablarda moddiy-texnik sharoitlarning yetarli emasligi, malakali pedagoglar va maxsus o‘quv vositalarining kamligi, shuningdek, jamiyatdagi ayrim noto‘g‘ri qarashlar ushbu sohaning rivojlanishiga to‘sqinlik qilishi mumkin.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun ta’lim muassasalarini zamonaviy talablar asosida jihozlash, o‘qituvchilarning malakasini oshirish, ota-onalar bilan

hamkorlikni kuchaytirish va jamiyatda bag‘rikenglik muhitini shakllantirish zarur. Eng muhimi, har bir bolaning imkoniyatlari va qobiliyatlarini qadrlash, uning sifatli ta’lim olishiga sharoit yaratish lozim. Zero, inklyuziv ta’lim — bu nafaqat teng ta’lim imkoniyati, balki insonparvar, adolatli va barcha uchun ochiq jamiyatni barpo etishning muhim asosidir. Inklyuziv ta’lim uchun O’zbekistonda keng imkoniyatlar yaratilmoqda mana shu imkoniyatlardan samarali foydalanish yo’lga qo’yilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabrdagi 638-son qarori. LexUZ — rasmiy huquqiy manba.

2.O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portali. “Ko‘p funksional inklyuziv-resurs maktablari tashkil etiladi”, 2025-yil 26-dekabr. Rasmiy manba.

3.UNICEF O‘zbekiston. “Inklyuziv ta’lim”. Rasmiy ma’lumot.

4.UNICEF O‘zbekiston. “Inklyuziv ta’lim bolalar nigohida”, 2026-yil 2-iyun. Rasmiy maqola.